

Autor: Karel Veliký

Árijský motiv „zlatého úsvitu“ na plakátu islámské revoluce; R. Chomejní, tradičně oděná žena, student, dělník, rolník, gardista a padlý martyr: „Hlavně se nenechat ožidit a oamerikánit!“

Árijci se do země, kterou pak nazvali svým jménem, zemí Árijců, počali stěhovat z jihoruských stepí ve druhém tisíciletí př. n. l. Přicházeli v několika vlnách a rychle si podrobili zdejší, mnohem početnější semitské obyvatelstvo. Časem však tento domorodý, služebný a otrocký živel pronikal do panující árijské vrstvy. Árijci od podmaněných proto všelicos přijímali, nejen civilizační vymoženosti (např. písmo – zatímco neárijské národy si libovaly ve spisování od nepaměti, Árijci „mrtvou literou“ všude dost dlouho opovrhovali), nýbrž i náboženské představy. Přesto si však nadlouho dovedli uchovat svou národní odlišnost a převahu. O tom svědčí **Avesta**, jak se nazývá nejstarší památník zarathustrovského písemnictví. Po generace byly posvátné texty tradovány ústně, teprve v druhém století před naším letopočtem byly zaznamenány. Neklamný znak, že tehdy již árijský duch, „Árjaman“, na Íráně mizel. Jazyk, blízký védskému a sanskrtskému (bohatý na pády, slovesné tvary a složená slova), byl ostatně už mrtvý a semitské písmo jej navíc vystihovalo velmi nedokonale. I tak je ale možno z těchto „zlomků“ rekonstruovat leccos z původní árijské duchovnosti: o králi zlatého věku Jimovi, o původní otčině Árijců na dálném severu.

Když Ahura Mazda říká Jimovi: „Jen jednou v roce tam vidí lidé zapadat a vycházet hvězdy, měsíc a slunce, a ti obyvatelé pokládají jeden rok za jeden den“, je to dávná vzpomínka na árijské Vaédžó, „Hyperboreu“ (Vidévdát, kapitola 1 a 2: „Díla Jimy zářícího“). Když mu radí, aby na svůj hrad zanesl „zárodek všech mužů a žen, kteří jsou největší, nejlepší a nejkrásnější na této zemi“, je to svědectví o základních eugenických opatřeních, která Árijci měli ctít a dodržovat: „Uspořádej je do párů tak, že se to nevyčerpá, dokud budou lidé v tom hradě. Nepřijdou tam lidé s vydutou hrudí ani hrbáči ani kleštěnci ani šílenci ani nadmíru oškliví ani podvodníci ani slabozrací ani zlostníci ani cvikýři ani křivozubí ani malomocní, kteří musejí být odděleni od ostatních...“ (tamtéž). Ještě Aischylos (525 –456 př. n. l.) si tak byl vědom původní árijské jednoty, když v dramatu

Peršané označuje bojující perské a řecké národy za „sestry téže krve“, „vyšší a krásnější než člověk uvykl vidět člověka“. 1]

Na to, že dramatik přes odlišný jazyk a vzájemné nepřátelství vnímal perskou aristokracii jako Řekům spřízněnou, upozornil již **Gobineau**, nejen autor díla *O nerovnosti lidských plemen*, ale také *Histoire Perses*. Zato ve třetí čtvrtině čtvrtého století n. l. konstatuje římský dějepisec Ammianus Marcellinus na Peršanech známky fyzické ochablosti i duševního úpadku: „...jsou skoro všichni útlí, snědí nebo bledožluté barvy, mají tupé kozí oči, půlkruhovitě a spojené obočí, ne neúhledné vousy a dlouhé rozčuchané vlasy... Údy mají do té míry pohodlně uvolněné a klátivou chůzi, takže bys je pokládal za zženštilé...ačkoli jsou velmi zdatnými bojovníky, avšak spíše úskočnými – a hrozní jsou v boji zdálky [lučištníci]. Oplývají prázdnými slovy a mluví bláznovsky a hrubě, jsou chvástaví, protivní a ohyzdní, vyhrožují stejně v štěstí i v neštěstí, jsou vychytralí, zpupní a ukrutní ...“ Určitá cudnost staroárijských pospolitostí a poměrně důstojné postavení ženy jsou tytam: „Většinou se oddávají milování a stěží se spokojí s mnoha souložnicemi. Podle majetku si každý z nich bere více nebo méně manželék. Tím se stává, že jejich láska rozptýlená po mnoha chlípnostech se otupuje...“, vysvětluje Říman ztrátu „germu“, biologického kořene či símě. Jak se Árijci rozplynuli v temné semitsko-negroidní mase, však objasňují i moderní odhady počtu obyvatelstva podle etnického složení: už když se v polovině prvního tisíciletí př. n. l., po pádu Asyřanů, v přední Asii zkonsolidovala první mohutná árijská Říše, již vládla perská dynastie Achaimenovců, z padesáti milionů jejích poddaných bylo prý v nějakém vztahu k árijskému původu sotva půl miliónu lidí (šlo tedy o árijskou Říši ve smyslu politickém, nikoli rasovém, natož národnostním)! Nemalou část z nich přitom tvořili válečníci, kteří umírali v takřka nepřetržitých bojích. Když pak za sásánovské doby (od 3. do 7. stol. n. l.) začali panovníci masově vyrovnávat válečné ztráty převáděním a usazováním arabských a jiných kmenů na Írán, byl tu definitivní zánik bílého plemene zpečetěn. Že i někteří dnešní Íránci z vyšších vrstev vyhlížejí více či méně „evropsky“ patrně nelze odvozovat ani tak z dávného árijského substrátu, jako spíš z krve tisíců slovanských otrokyň z dob až po nástupu islámu:

Prudkostí živelního útoku převalila se islámská záplava přes trosky říše sásánovské. Rychlostí ohně – skutečně ohněm i mečem – šířila se nová víra, s ní jazyk a mravy dobyvatelů. Několik takořka let stačilo k rozvrácení říše „slunce“, i k zahlazení staré světlé víry, k vytlačení panujícího jazyka, k zapomenutí jeho literatury, jimiž ustoupiti bylo před vírou, jazykem a vzdělaností Arabů. Rychlost rozkladného pochodu nebyla by vysvětlitelná, kdyby říše, jako prodoutnalý kmen, již nebývala vnitřní zchátralostí k vývratu dokonale zralá. Vnitřními zmatky rozervána, cizotou prosáklá, znemravnělostí v základech shnilá, plná rvaček o trůn, despotismu a vzpour, říše sásánovská nemohla odolati náboženskému nadšení, vzorné kázni, vedoucím vojska Omarova (634–44) i Osmánova (644–56). Zavraždění posledního krále sásánovského nebylo leč vnějším znamením konce. Osud říše byl zpečetěn dávno...

píše Jaromír Borecký, překladatel **Knihy králů** (Šáh-náme), velké epické básně, z níž pod semitskými nánosy více či méně zřetelně prosvítá i nejstarší árijská Tradice (Jima se tu zve Džemšíd; Artachšira obklopuje slavozář – chvarenó, a hrdinně bojuje, i „s drakem zápasí, přemůže ho a za což pojme dceru královskou“). Jejím autorem byl **Firdausí**, rodem sice Peršan přelomu 10. a 11. století, avšak tím také nutně – po podvolení – formálním vyznáním již mohamedán (jestlipak některý jednou zpracuje boje starých Čechů-husitů? třeba jako virtuální hru...) a Borecký dílu přičítá tyto kvality: *není větší pravidelnosti, než s jakou jsou stavěny verše Šáh-náme, dopadající stejnoměrnými údery na kovádku, jeden jak druhý; [epos] strmí před pozorovatelem z šeré dálky jako horský velikán a zasněženými štíty, v zátopě slunce planoucími, nebes dotýkati se zdá; nemá jednotu děje ani hlavní postavu, je tu však za ně jednota ideje: boj světla s tmou* v kosmické rovině, v úzké historické pak jako boj árijského plemene s obklopujícími je Neáriji: A „ten se stává kompozičním středem celého díla, obhájcem a hlavním nositelem této ideje je hrdina Rust, „Achilles Firdúsiovy Iliady“ (u nás k tomu volně Julius Zeyer, „Rustem a Sohrab“ v Obnovených obrazech III). Podle Boreckého Firdausího opovrhování Židy, souběžně s nenávisť k Arabům, odpovídá jeho nechuti ke všemu semitskému vůbec. V podmaněné zemi se proto obrací k trvalé, pravé domovině, kterou žádný Neárijec nikdy nebude moci obsadit: k prazdroji všeho světla v němž se zkoupe ta část jeho duše, která se zve božská jiskra („s božstvem spojen žítí zjasněné bytí, vyslovuje se v mnoha verších Šáh-náme“). 2]

Přesto ještě ve čtyřicátých letech 20. století existovalo na Íráně árijské hnutí, výrazně proněmecké a protižidovské. Jeho stoupenci mezi studentstvem zpívali: „Přijdi, drahý Hitlere, čekáme na Tebe, milion Židů padne při každém kroku, až budeš přicházet.“ (J. Charvát (ed.), Dějiny novověku IV (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974), str. 385.) A i prosté chudinské masy Středního východu, po staletí sdírané tamními latifundisty, lichváři a zkorumpovanými byrokraty, a za posledních desetiletí navíc i západáckým kolonialismem, věřily, že jim z Německa přijde nejen národní, ale i sociální osvobození. Hitler byl podle jejich představ muslim, nadaný nadpřirozenou mocí a silou: Arabové jej důvěrně nazývali Abú Alím (otcem Alím), avšak Peršané jej považovali přímo za svého rodáka jménem Hajdar, který prý se pravidelně účastní poutí do posvátného města Hešhedu [Mašhad?!]

V sedmdesátých letech árijský kult pěstoval též šáh Muhammad Réza Páhlaví. V tom smyslu si také nechal ke svému jménu připojovat epiteton árjámehr – slunce Árijců. Obyvatelstvo Íránu k tomu však tentokrát zůstalo již lhostejné, ba nepřátelské, snad i proto, že šáh stále silněji prosazoval vysloveně prozápadní a zejména proamerickou politickou linii (a tím i proizraelskou), jakož i světský (a světácký) „západní způsob života“. Mnohem víc než oslavy 2500 let trvání íránské říše je tak oslovoval ajatolláh Chomejní, usvědčující šáhův režim z otravování myslí mladé generace prohnitou materialistickou a liberastickou západní civilizací a paktováním se s USraelem (přestože režim hrál na všechny strany, byl nepochybně oddanou zárukou americké vojenské přítomnosti na Blízkém a Středním východě).

Dnes už v Íránu árijství není ani (živořící) politickou ideou – vzorem, představou, příkladem, je sotva historickou vzpomínkou, odleskem pradávnejší minulosti. O tom, co z árijského původu přetrvává v podloží súfismu a tím i šíitském režimu ustaveném po islámské revoluci 1979 (Íráčané mu za války předhazovali „staroperské mágovství“) zas někdy přistě.

*Silně stylizovaná pravotočivá
svastika vyjadřující možnou
jednotu božského a lidského, jak
ji zbásnil i Firdausí*

Poznámky:

1] Celý tento úsek Atossiny promluvy zní: „Dvě ženy spatřila jsem krásně oděné, / Z nichž jedna měla perský, druhá dórský šat, / **a obě byly vyšší, krásnější, / než člověk uvykl vidět člověka: / dvě sestry téže krve. / Osud jen jim určil různou vlast, / té jedné Helladu / a druhé barbarský náš stát.**“ Aischylos, *Peršané*, přel. Vladimír Šrámek, vyd. Petr Rezek v roce 1994 podle vydání Orbisu z roku 1954, s. 16–17. Zatímco vysvětlování, proč o sobě Peršané mluví v řeckém dramatu jako o barbarech, věnoval překladatel tři strany doslovu, fakt, že Aischylos přes odlišný jazyk a vzájemné nepřátelství vnímal perskou aristokracii jako Řekům spřízněnou, nekomentuje vůbec, ačkoli na něj upozornil již zmíněný hrabě **Gobineau**.

2] Příznačné místo je však to, kde Jima-Džemšíd ustavuje trojčlennou hierarchii, stavy duchovních, vojáků a pracovníků-svobodníků: „Sbor, který Kátuziján [původně **Aturnán**] nazýváš / a které za **zástupce ctění** [Řádu] znáš, / ty ze zástupů středu oddělil, / ctitelům horu [Elbrus] místem přidělil... Po druhé ruce třídě místo dali, / ji Nisárijů [původně Artíštárán, av. rathaéštar, válečník, védsky rathešthá-] jménem nazývali, již vedli by lvy z **mužů statných boje, vždy říši zářice** a šikům voje... Za třetí sbor znej Nesúdi [pův Vástrióš, av. vástrja], jimž není, / dík povinni by komu byli v chvění; / **ti orají a siji, sami žnou** / a výčitek v čas jídla neslechnou, rozkazů hlava volna, sešlý šat, / sluch kletby, hluku ušetřen a vád, / jich tělo svobodno, a vzděláván svět jimi, sporů jsou prosti a han. / Co výmluvný muž svobodný řek všem? „Volného lenost činí otrokem.“ Srv. s eddickou „Písní o Rígovi“, o pouti jednoho z Ásů.

Němečtí učenci však sami upozorňovali na obdoby četných motivů Šáh-náme v ruských bylinách a pohádkách (např. O Kostěji Nesmrtelném), také jihoslovanských (O Ocelovém pašovi), včetně „vojště v hoře“ – tady se jeskyně imáma Mahdího stýká s naším Blaníkem! Ostatně archeolog Zdeněk Klanica přišel před několika lety s hypotézou, že Velkomoravskou říši založili Marvané, přeživší z družiny posledního mohamedány roku 637 poraženého a zabitého perského krále...

Došlo redakci

Předně krom pozdravů chci poděkovat za článek o Íránu! Zároveň bych chtěl upozornit na několik nepřesností, či zkratk:

1) Sepsání Avesty je pozdější (nežli 2.st.př.n.l.), spíše až tak od 4.-6.st.n.l., existuje sice arsakovská hypotéza (na níž je pravděpodobně míněn odkaz), ale ta je částí odborníků odmítána (ať už možná existence nebo důležitost) a nic z „Arsakovské Avesty“ se nám vyloženě nezachovalo. Tedy těžko říct.

2) Písmem, které by vystihovalo avestský jazyk velmi nedokonale je pak myšleno pravděpodobně takové, které bylo(?) použito v „Arsakovské Avestě“, nikoliv pak v „Sásánovské Avestě“, tam naopak bylo použito písmo (ač na základě aramejské abecedy), které snad velmi dobře odpovídalo avestskému jazyku a stylu recitace, alespoň tak, jak si ho ještě tradovali (a pamatovali) zoroastrijští kněží. Na základě avestského písma pak bylo používáno v komentářích pazendské písmo pro zápis střední perštiny podobným stylem, neb pahlavské písmo jazyk foneticky plně nevystihovalo.

3) A teď z jiného soudku, AH byl arabský zvaný Abú Alí, což ale znamená „otec Alího“, nikoliv „otec Alí“, jedná se o genitivní spojení. Tudíž by věta měla znít „...byl podle jejich představ muslim, nadaný nadpřirozenou mocí a silou: Arabové jej důvěrně nazývali Abú Alí[m] (otcem Alího), avšak...“. Hešhed bude pravděpodobně záměnou za Mešhed/Mašhad, častá záměna. Abú (Umm – „matka“ pro ženu) se v arabštině rovněž používá pro člověka, který je držitelem např. nějaké vlastnosti. Jinak Hajdar znamená „lev“, přeneseně „statečný“, a je tak nazýván právě i Alí ibn Abí Tálib. Dokonce se pro AH objevuje i pojmenování „Sajjid Hajdarchán Kermání“, což by mělo odkazovat na jeho íránský původ v Kermánu.

Tímto reakce (za kterou jsme vděční) našeho čtenáře končí. Máte podobné poznámky k čemukoli, co jsme na Potápěči publikovali? Pište!

info [at] deliandiver.org